

ANIVERSĂRI

ORASUL CERNĂUȚI LA 600 DE ANI

THE TOWN OF CERNĂUȚI AT 600 YEARS

Radu MOȚOC, inginer, secretar al Asociației
Pro Basarabia și Bucovina, filiala Galați

Cernăuțiul este atestat pentru prima dată, împreună cu orașul Iași, printr-un hrisov emis de domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun la 8 octombrie 1408 prin care domnitorul acordă *un privilegiu comercial neguțătorilor din Liov*, document care se găsește ca atâtea altele la Muzeul de Stat de Istorie din Moscova(1).

După ce a fost staroste de Cernăuți (1619-1621) Miron Barnovski obține dregătoria de pârcălab de Hotin (1621-1622) înainte de a prelua domnia Moldovei (1626-1629).

Cernăuțiul făcea parte din Moldova timp de 415 ani (1359-1774), iar din anul 1774 s-a aflat sub stăpânirea Imperiului Habsburgic, până la destrămarea acestuia în 1918. În perioada 1918-1940 respectiv 1941-1944, orașul Cernăuți s-a aflat în componența României. După anul 1944 Bucovina de Nord, care includea și orașul Cernăuți, intră în componența Uniunii Sovietice. Începând cu anul 1991 orașul Cernăuți face parte din statul ucrainean devenit independent după destrămarea Uniunii Sovietice.

Așezat pe malul drept al Prutului orașul este centrul operațiilor militare între domnitorii Mol-

dovei și regii Poloniei care-și disputau stăpânirea Pocuției.

Sub stăpânire austriacă, Cernăuțiul s-a dezvoltat repede, transformându-se într-un oraș cu aspect european. La 1 septembrie 1866 este inaugurată calea ferată care leagă Cernăuțiul de Viena și nu după mult timp împăratul Franz Josef I înființează Universitatea din Cernăuți, ca un cadou făcut bucovinenilor cu prilejul zilei sale de naștere. Cernăuțiul este electrificat în anul 1896 și primul tramvai electric este pus în mișcare un an mai târziu în 1897 (2).

Printre cele mai frumoase edificii ale orașului trebuie amintită: reședința mitropoliților Bucovinei sfințită în 1882 și construită în stil mauro-bizantin de arhitectul ceh Iosif Hlavka. Reședința Mitropolitană găzduia biserica seminarului teologic și Facultatea de Teologie, iar în partea centrală se afla sala sinodală unde a avut loc evenimentul de la 28 noiembrie 1918. Lista poate fi continuată cu Primăria din Piața Centrală, Catedrala Ortodoxă, Teatrul dramatic construit în 1905 de arhitecții vienezi F.Fellner și H.Helmer, fostul Palat cultural al românilor, Camera de Comerț și Meserii (astăzi Universitatea de Medicină), Filarmonica de Stat, etc. Toate aceste monumente

arhitectonice vorbesc despre istoria acestui oraș care prin frumusețea și originalitatea lui a fost considerat „mica Viena”. Trebuie să spunem că orașul Cernăuți a fost sărăcit de anume monumente printre care amintim monumentul Unirii inaugurat la 11 noiembrie 1924 în prezența familiei regale și a guvernului român, opera sculptorului Burcă și a arhitectului Ștefănescu. Un alt monument dispărut după 1944 este bustul împărătesei Elisabeta a Austriei. Bustul lui Schiller se afla în fața Teatrului Național, iar mai târziu în grădina Casei Germane. În parcul Arboreasa se afla bustul lui Eminescu dezvelit în 1933.

Este firesc să amintim câteva din personalitățile care au trăit și activat în perioada austriacă: Mihai Eminescu, frații Hurmuzaki, Silvestru Morariu, Dimitrie Onciul, Ciprian Porumbescu, Epaminonda Bucevșchi, Aron Pumnul, I.G.Sbierea etc.

La Cernăuți în perioada stăpânirii austriece funcționau 2 consulate: cel român și cel rus, iar în perioada interbelică au existat nu mai puțin de 7 consulate: austriac, cehoslovac, german, olandez, polon, suedez și francez. Bucovina cu centrul Cernăuți și multinaționalitatea ei a constituit o regiune culturală unică în felul său.

Interesant este să urmărim evoluția demografică a Bucovinei. În secolul al XVI-lea Bucovina era populată numai de români. Ucrainenii fugari din Galiția s-au așezat cu timpul în părțile Nistrului și ale Ceremușului printre români după 1774 ca să scape de recrutări (3). Structura demografică în perioada de ocupare austriacă a fost mult viciată de metodele de înregistrare. Până în anul 1880 în Austria recensământul se făcea după limba maternă, iar după

1880 conform limbii de conversație. Conform acestei legi românii care trăiau printre neromâni trebuiau să declare limba cu care se înțelegeau cu neromânii. Așa se face că mii de români au fost trecuți pe listele ucrainenilor. Statisticile oficiale din 1916 arătau că, în ciuda avalanșei de ucraineni veniți din Galiția în Bucovina, numărul românilor întrecea pe cel al ucrainenilor. Chiar și evreii erau trecuți ca fiind ucraineni. Recensământul din 1910, reflectat și de harta etnografică realizată de Ion Nistor, arată următoarea situație: români - 273.254, ucraineni - 305.101, iar evreii nu existau. Dar recensământul făcut după religie scoate în evidență 102.919 evrei, în timp ce după limba de conversație ei nu există (4)

Se poate spune că trei au fost elementele majore de deznaționalizare a populației din Bucovina: cel german, polon și ucrainian. Germanizarea a fost concepută prin colonizarea teritoriului cu populație de origine germană, germanizarea întregului aparat administrativ și dominarea vieții economice și culturale. Polonizarea Bucovinei a început odată cu trecerea acestui teritoriu în componența Pocuției în anul 1786. În aceea perioadă Bucovina a fost invadată de elemente galițiene printre care amintim, profesori, preoți, funcționari și meseriași poloni, dar și foarte mulți negustori evrei. Ucrainizarea a fost provocată de sărăcia și presiunea bisericii romano-catolice din Pocuția asupra populației ucrainene care a venit în masă în Bucovina fiind favorizată și de arendașii galițieni care importau zeci de mii de muncitori ucraineni ca mână de lucru ieftină (5).

După anul 1775 marii boieri din Bucovina se refugiază în Țările Române printre ei fiind : Iordache și Lupu Balș, George Beldiman, Ion Cantacuzino, Constantin Catargiu, Alexandru Neculce, Nicolae Roset, Antioh Stroici, Constantin și Ioniță Sturdza, Andrei Donici și alții. Rămân în Bucovina, Vasile Balș și Hurmuzăcheștii, iar printre mazili și răzeși se numără cei din familiile Flondor, Grigorcea și Zotta.

Prima școală primară românească funcționează începând cu anul 1844 în condițiile în care nu existau parohii și preoți catolici în localitatea respectivă.

În anul 1848 Cernăuțul devine capitala intelectuală a tuturor românilor prin refugiul unui însemnat număr de revoluționari români. În aceste condiții Eudoxiu Hurmuzachi întocmește celebrul memoriu care a dus la autonomia Bucovinei (prin separarea de Galiția) fiind declarată ducată și legiferată prin constituția din 1849.

Între provinciile aflate sub stăpânire străină, Bucovina a contribuit, raportat la numărul populație, cu cel mai mare număr de luptători în Războiul de Independență. Aproape 1% din populația românească din Bucovina a luptat în armata română. (45 de ofițeri dintre care 20 au murit pe câmpul de luptă). Un studiu al lui Nicolae Grămadă indică următorul tribut de sânge: 13.851 de morți și 3.064 de răniți.(6)

Singura apărătoare a drepturilor românilor după 1774 a fost biserica ortodoxă, cu toate că avea puteri limitate. Mitropolia Bucovino-dalmatină a dus la întărirea elementului slav în biserica bucovineană și slăbirea legăturilor cu credincioșii din Transilvania. Institutul Teologic

(1827-1875) din Cernăuți și Facultatea de Teologie din 1875 au jucat un rol important în cultura Bucovinei, dar și în viața întregii ortodoxii. Subordonarea canonică și administrativă mitropoliei sârbești din Carloviț - 1783-a avut un efect negativ asupra credincioșilor ortodocși români din Bucovina. În aceste condiții limba slavonă a câștigat teren în cadrul bisericii bucovinene, dar mai mult, limba română a fost treptat înlocuită cu limba germană și polonă. Marele ierarh Silvestru Morariu a fost acela care a consolidat școlile românești dar a contribuit și la rededeptarea conștiinței naționale a bucovinenilor. La îndemnul său s-au înființat asociații studențești, iar preoții oficiau slujbele numai în limba română. Unii preoți au clădit cu mijloace proprii biserici și școli românești și s-au îngrijit de starea economică a populației, au înființat bănci și cooperative de consum. Se poate spune că în Bucovina toate confesiunile s-au bucurat de toată libertatea, inclusiv evreii care aveau sinagogi în toată Bucovina, mai mult, la Vijnișa funcționa un Institut talmudic Jeșivat Bet Israel.

În 1936 Cernăuțul avea 2 muzee: Muzeul Mitropolitan inițiat de mitropolitul Silvestru Morariu care ilustra cultura și trecutul Bucovinei și Muzeul Bucovinei cu specific bucovinean.(7)

În Bucovina nu a existat o prăpastie între intelectuali, țărani și muncitori, ultimii s-au bucurat de stima și respectul intelectualilor. Au apărut cu timpul reviste speciale editate de intelectuali și destinate satului bucovinean. Țăranilor bucovineni nu le lipsea dragostea de citit.

După 1850 școlile ortodoxe din Bucovina trec sub conducerea

bisericii ortodoxe, dar cu toate acestea mulți bucovineni au fost nevoiți să învețe în Transilvania, cum a fost cazul lui Zaharia Vorona, S.F.I. Marian, filologul Vasile M.Burlă și pictorul Epaminonda Bucevschi..

Așa se face că apar personalități ca Ion Gh. Sbiera (1836-1916), care a fost numit în 1875 profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Cernăuți, unde a funcționat până în anul 1906. Membru al Academiei Române, el a publicat *Codicele Voronețean* în anul 1885. A inițiat o istorie culturală și literară din care au apărut două volume la Cernăuți în 1904. Scriitorii bucovineni au avut o înclinare spre literatura populară. Simion Florea Marian (1847-1907), bun cunoscător al folclorului românesc, a realizat o operă de cercetare încă neegalată pe mult timp, fiind considerat de Hașdău în 1881 singurul etnograf român. Ion I.Nistor, membru al Academiei Române, a fost profesor de istorie la Universitatea din Cernăuți având o preocupare îndreptată spre istoria Moldovei și a relațiilor ei cu vecinii. Ilie E.Torouțiu, membru al Academiei Române, editează *Convorbirile literare* la București, dar trebuie menționată colecția de scrisori care face obiectul celei mai valoroase lucrări de studii literare intitulată „Studii și documente literare” în 13 volume. Dimitrie Onciul (1856-1923) își face studiile la Cernăuți, unde audiază cursurile de prof. Ion.Sbiera și este considerat pe bună dreptate ca părintele istoriografiei românești, devenită știință pe baza metodei critice, savantul fiind primit în Academia Română în anul 1905 și fiind președintele acesteia în perioada 1920-1923 (8).

Un rol important în instruirea tineretului bucovinean l-au avut

bibliotecile din Cernăuți. Prima bibliotecă publică a fost deschisă la 29 septembrie 1852, fiind constituită din donațiile românilor și care în 1875 devine Biblioteca Universității din Cernăuți. La inițiativa lui I.G.Sbiera și cu aprobarea lui Aron Pumnul, a luat ființă *Biblioteca elevilor români* din Cernăuți care va trece în 1871 sub patronajul Societății pentru Cultură (9).

Tot la Cernăuți în 1869 va avea loc primul concert al elevilor de la liceul românesc și în același an au fost jucate piesele lui Vasile Alecsandri și V.A.Urechia de către actorii trupei Mihail Pascaly. În 1898 a avut loc la Cernăuți premiera bucovineană a operetei „Crai nou”.

La Teatrul Național din Cernăuți, înființat în anul 1925, au activat personalități ale vieții teatrale de primă mărime precum: Victor Ion Popa, Mișu Fotino, Jules Cazaban, Nicolae Sireteanu, Grigore Vasiliu Birlic etc. Scenografia și decorurile au fost semnate de fascinantul pictor Gheorghe Löwendal (10).

În 1937 Petru Luța organizează cea mai mare retrospectivă a pictorului Epaminonda Bucevschi, participant al serbărilor de la Putna din 1971 și care are meritul de a fi realizat primul portret în marime naturală a lui Ștefan cel Mare fără barbă și care se găsește în custodia Muzeului de Istorie din Roman.

Ca participant al aniversării a 600 de ani de atestare a orașului Cernăuți pot spune că am fost impresionat de restaurarea unor clădiri și străzi principale care au oferit cadrul sărbătorec acestui eveniment multicultural. Trebuie să amintim și contribuția Institutului Cultural Român care a facilitat apariția unui album omagial închinat Cernăuțului la 600

de ani de atestare. Meritul de a fi inițiat și îngrijit acest album aparține doamnei **Alexandrina Cernov, membră de onoare** a Academiei Române și a prof. dr. Ilie Luceac, ambii din Cernăuți Tot cu acest prilej a fost emisă și o medalie care are pe o față stema Moldovei cu indicarea

celor 600 de ani de atestare a Cernăuțiului, iar pe revers imaginea lui Alexandru cel Bun, Domnul Moldovei (1400- 1432).

Bucovina rămâne în conștiința noastră leagăn al primilor domnitori ai Moldovei.

Bibliografie

1. Cernov ,Alexandrina, Luceac, Ilie, *Cernăuți 1408-2008*, Institutul Cultural Român, București, 2008, pag. 5-7.
2. Grigoroviță, Mircea, *Din istoria culturii în Bucovina*, Ed Didactică, București, 1994, pag.36 și 46.
3. „*Revista Bucovinei*” nr.9 din 1942.
4. Ștefanelli, T.V.,*Calendarul Societații pentru Cultură*, 1914, pag.170-172.
5. Doboș, Filaret, *Arcașii*, Cernăuți, 1940.
6. *Calendarul Glasul Bucovinei*, 1934.
7. Grigoroviță, Mircea,*Din istoria culturii în Bucovina*, Ed.Didactică, București, 1994, pag. 46.
8. Balan, Teodor „*Dimitrie Onciul*” Tiparul „Mitropolitul Silvestru” Cernăuți,1938, pag.113.
9. Grigoroviță, Mircea, *Din istoria culturii în Bucovina*, Ed.Didactică, București, 1994 pag. 97.
10. Ibidem, pag. 103.